

VelikiMali

Koalicija protiv
diskriminacije

Inicijativa za inkluziju VelikiMali

IZVEŠTAJ O DISKRIMINACIJI DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU U SRBIJI U 2008. GODINI

„Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.“¹

Usvajanje Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom 2006. godine i potpisivanje Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom 2007. godine su dva događaja koja su doprinela većoj vidljivosti osoba sa invaliditetom u našem društvu. Osim toga, ovu godinu je obeležio izveštaj Srbije UN Komitetu za prava deteta o primeni Konvencije o pravima deteta, Alternativni izveštaj koji su sastavili predstavnici/ce 16 nevladinih organizacija, kao i zaključne primedbe Komiteta.

Problemi sa kojima se osobe sa invaliditetom suočavaju u svakodnevnom životu su bili prisutniji u medijima tokom ove godine. Međutim, diskriminacija dece sa smetnjama u razvoju je i dalje prisutna u Srbiji.

Ovogodišnji izveštaj će prvo predstaviti zaključne primedbe Komiteta za prava deteta povodom izveštaja Republike Srbije o primeni Konvencije o pravima deteta u Srbiji, a onda će predstaviti diskriminaciju dece sa smetnjama u razvoju u oblasti obrazovanja, zdravstva, smeštaja u ustanove socijalne zaštite i medija.

Primena Konvencije o pravima deteta u Srbiji

¹ Ustav Republike Srbije, član 21. stav 3. (Sl.glasnik br. 83/06)

Republika Srbija² je jedna od potpisnica Konvencije o pravima deteta. Ratifikacijom Konvencije preuzeta je i obaveza podnošenja inicijalnog i periodičnih izveštaja Komitetu za prava deteta o primeni Konvencije i poštovanju zagarantovanih prava deteta. Inicijalni izveštaj koji pokriva period od 1992-2005. godine je podnet Komitetu 2007. godine. Na inicijativu Centra za prava deteta – Beograd u septembru 2007. godine obrazovana je koalicija 16 organizacija³ civilnog društva koje se bave pitanjem unapređenja, promovisanja i zaštite ljudskih prava i prava deteta. Ova Koalicija je pripremila Alternativni izveštaj o sprovođenju Konvencije o pravima deteta za Komitet za prava deteta, koji predstavlja ocenu stanja prava deteta na zakonodavnom nivou i praksi u Republici Srbiji, iz ugla dece i organizacija civilnog društva.⁴ Alternativni izveštaj je predstavljen na preliminarnom zasedanju u februaru mesecu 2008. godine u Ženevi, posle čega je Komitet Republici Srbiji uputio Listu pitanja – zahtev za upotpunjavanje informacija koje su deo državnog izveštaja, a u cilju jasnije slike o stanju prava deteta u Srbiji.

Krajem maja 2008. godine održana je sednica Komiteta na kojoj je državna delegacija predstavila svoj izveštaj. Komitet je na kraju doneo Zaključne komentare koji predstavljaju listu tema i problema na kojima naša zemlja treba da radi u sledećih pet godina, kako bi se unapredilo stanje prava dece u Srbiji.

U ovom izveštaju ćemo predstaviti samo delove Zaključnih komentara koji se odnose na (ne)ostvarivanje prava dece sa smetnjama u razvoju.

Nediskriminacija⁵

„Komitet pohvaljuje Državu ugovornicu zbog toga što je uvrstila posebne odredbe usmerene na zaštitu od diskriminacije u svoje zakonodavstvo, gde pre svega treba spomenuti Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, kao i inicijative za uključivanje nacionalnih manjina. Komitet konstatuje da se usvajanje Nacrta Zakona o zabrani diskriminacije očekuje uskoro.“

Komitet međjutim izražava zabrinutost zbog činjenice da se određene grupe dece, kao što su romska deca, deca izbeglica, deca koja nisu registrovana po

² Konvenciju je ratifikovala SFRJ (Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 15/90), a preuzela SRJ (Službeni list SRJ, br. 4/96 i 2/97)

³ Inicijativa za inkluziju VelikiMali je jedna od članica ove Koaliciju, koju čine još i Centar za prava deteta – Beograd; Užički centar za prava deteta; Romski kulturni centar – Vranjska Banja; Društvo za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja dece i omladine – Niš; Odbor za ljudska prava Valjevo; „Snaga prijateljstva“ – Amity; Asocijacija za borbu protiv SIDE – JAZAS; Beogradski centar za ljudska prava; Forum civilne akcije – FORCA, Požega; Grupa 484 Beograd; Centar za interaktivnu pedagogiju Beograd; ASTRA, Beograd; Romski kulturni centar – Pralipe, Piro; Centar za kreativni razvoj Knjaževac i Centar za integraciju mladih – CIM, Beograd.

⁴ Neostvarivanje prava deteta u Srbiji, Centar za prava deteta,

<http://www.cpd.org.yu/izvestaji.html>

⁵ Zaključni komentari 25. i 26. Komiteta za prava deteta, u publikaciji Neostvarivanje prava deteta u Srbiji, Centar za prava deteta, <http://www.cpd.org.yu/izvestaji.html>

rodjenju, deca pripadnici nacionalnih manjina i deca sa invaliditetom, suočavaju sa de facto diskriminacijom, posebno kada je reč o njihovom pristupu obrazovanju ili medicinskoj zaštiti. Komitet takode izražava zabrinutost zbog činjenice da ne postoji sveobuhvatna detaljna strategija za borbu protiv diskriminacije i negativnog prikazivanja ovih grupa u medijima.

„U skladu sa članom 2. Konvencije, Komitet daje preporuku da Država ugovornica uloži veće napore kako bi sva deca za koju je ova država nadležna, a posebno najugroženije grupe dece, uživala sva prava sadržana u Konvenciji bez diskriminacije. Komitet daje preporuku da Država ugovornica primeni sve potrebne mere kako bi se prevazišla stigmatizacija ove deca. Komitet takode daje preporuku da Država ugovornica preduzme hitne i delotvorne mere u cilju afirmacije dece koja pripadaju ugroženim grupama i da im time omogući da i praktično uživaju prava na obrazovanje i ostala prava. Ovo podrazumeva što brže usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije kao i intenzivnije podizanje svesti o ulozi medija u ovom pitanju.“

Mučenje i nehumane ili ponižavajuće kazne ili postupci⁶

„Komitet i dalje izražava zabrinutost zbog tretmana dece sa invaliditetom u odredjenim ustanovama za socijalno staranje, gde se kako je navedeno deca izlažu dugotrajnim i ozbiljnim oblicima sputavanja i izolovanja, što se može podvesti pod zlostavljanje ili, štaviše, mučenje.“

„Komitet daje preporuku da Država ugovornica preduzme sve neophodne mere u cilju konačnog ukidanja takvih praksi koje se u nekim ustanovama primenjuju prema deci sa invaliditetom a koje se mogu definisati kao zlostavljanje ili mučenje, kao i da intenzivira napore kojima će se rešiti uzroci i sprečiti ozbiljno ili produženo sputavanje i izolacija dece. Komitet takodje daje preporuku da se usvoje zakonske mere kako bi deca žrtve ovakvih praksi bila obeštećena i rehabilitovana, i kako bi se obezbedila sistematska obuka zdravstvenih i socijalnih radnika o ljudskim pravima koja imaju deca sa invaliditetom.“

Deca lišena porodične sredine⁷

„Komitet pozdravlja činjenicu da odluku o oduzimanju deteta i smeštanju u instituciju donosi isključivo sud. Komitet dalje pozdravlja posvećenost Države ugovornice, s jedne strane, deinstitutionalizaciji dece, a s druge strane, poboljšanju standarda u postojećim institucijama.“

„Komitet medutim izražava zabrinutost zbog činjenice da se, uprkos postojanju

⁶ Zaključni komentari 35. i 36. Komiteta za prava deteta, u publikaciji Neostvarivanje prava deteta u Srbiji, Centar za prava deteta, <http://www.cpd.org.yu/izvestaji.html>

⁷ Zaključni komentari 40. i 41. Komiteta za prava deteta, u publikaciji Neostvarivanje prava deteta u Srbiji, Centar za prava deteta, <http://www.cpd.org.yu/izvestaji.html>

podataka o uslovima i položaju dece i postojanju nacionalnih standarda i procedura za donošenje i preispitivanje odluke o upućivanju i smeštanju dece u instituciju, ti standardi ne primenjuju.

Komiteta dalje izražava zabrinutost zbog velikog broja dece a posebno dece sa smetnjama u razvoju koja su ostavljena u institucijama, često veoma udaljenim od njihovog prvobitnog mesta stanovanja, kao i zbog niskog kvaliteta nege i staranja o deci.

Komiteta takode izražava zabrinutost zbog malog broja hraniteljskih porodica.“

„Komiteta daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- Pojača napore koje ulaže u cilju deinstitucionalizacije smeštaja za decu, i pri tom obezbedi postojanje dodatnih struktura koje će pratiti i pružati podršku i usluge u procesu reintegracije dece koja napuštaju institucionalno staranje;
- Primenjuje nacionalne procedure za procenu kod donošenja odluka o upućivanju i smeštanju dece u institucije i kod preispitivanja tih odluka, kako bi se osiguralo da deca koja su smeštena u institucije koje se zatvaraju budu u potpunosti obaveštena o situaciji, učestvuju u donošenju odluke o budućem smeštaju, kao i da ta deca zadrže sva prava na socijalnu zaštitu;
- Podstiče građane da prihvate ulogu roditelja–hranitelja, između ostalog i time što će im obezbediti zaposlenje.“

Deca sa smetnjama u razvoju⁸

„Komiteta pozdravlja činjenicu da Država ugovornica ulaže napore kako bi pružila pomoć deci sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama, da pokreće edukacione pilot programe i projekte i da preduzima korake u cilju deinstitucionalizacije dece i okretanju ka nezi deteta u okviru porodice. Komiteta pozdravlja korake koje je Država ugovornica preduzela kako bi se, nakon odluke ministarstva od 09. 05. 2008. bez odlaganja zabranilo smeštanje dece u dom za lica ometena u razvoju Kuline.“

„Komiteta medjutim izražava zabrinutost zbog činjenice da je veliki broj dece sa smetnjama u razvoju, posebno sa smetnjama u mentalnom i dalje institucionalizovan, i to često zajedno sa odraslim licima.

Komiteta takodje izražava zabrinutost zbog činjenice da veliki broj dece sa smetnjama u razvoju nije uključen u redovni sistem školstva kao i zbog generalnog nedostatka sredstava i obučenog osoblja za rad sa takvom decom.

⁸ Zaključni komentari 48. i 49. Komiteta za prava deteta, u publikaciji Neostvarivanje prava deteta u Srbiji, Centar za prava deteta, <http://www.cpd.org.yu/izvestaji.html>

Komitet dalje izražava zabrinutost zbog rasprostranjenosti takvih stavova u društvu koji dovode do stigmatizacije dece sa smetnjama u razvoju.“

„Kada je reč o naporima Države ugovornice da obezbedi jednake uslove za puno učešće dece sa smetnjama u razvoju u svim sferama života, Komitet skreće pažnju na važnost Standardnih pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe sa smetnjama u razvoju koje je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija (rezolucija 48/96) i Opšteg komentara Komiteta br. 9 (2006) o pravima dece sa smetnjama u razvoju (CRC/C/GC/9), i daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- Prikupi relevantne statističke podatke o deci sa smetnjama u razvoju i upotrebi takve neobjedinjene podatke za razvoj sveobuhvatne i specifične nacionalne politike o smetnjama u razvoju koja bi promovisala jednake mogućnosti u društvu za osobe sa smetnjama u razvoju;
- Obezbedi da politika obrazovanja i nastavni programi u svim segmentima odražavaju princip punog učešća i ravnopravnosti kada je reč o deci sa smetnjama u razvoju, kao i da takva deca budu u onoj meri u kojoj je to moguće uključena u redovan sistem državnog obrazovanja, što podrazumeva u nekim slučajevima i izradu posebnih nastavnih programa u skladu sa njihovim specijalnim potrebama;
- Nadgleda i ocenjuje kvalitet usluga koje se pružaju deci sa smetnjama u razvoju i obaveštava širu javnost o postojanju tj. ponudi svih usluga koje stoje deci sa smetnjama u razvoju na raspolaganju;
- Obezbedi deci sa smetnjama u razvoju pristup odgovarajućoj socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, uključujući i hitne intervencije, usluge psiholoških i drugih savetovališta;
- Obezbedi adekvatnu obuku za sve stručne kadrove koji rade sa i za decu sa smetnjama u razvoju, između ostalog i za nastavnike, socijalne radnike, zdravstvene radnike i pomoćno zdravstveno i drugo osoblje;
- Ratifikuje Konvenciju o pravima osoba sa smetnjama u razvoju i Fakultativni protokol uz tu Konvenciju, koje su potpisane 17. 12. 2007;
- Zatraži tehničku saradnju i sa UNICEF-om i Svetskom zdravstvenom organizacijom (WHO).“

Zdravlje i zdravstvena zaštita⁹

„Komitet pozdravlja zakonske i druge mere koje Država ugovornica preduzima u cilju obezbedjenja jednakog pristupa zdravstvenoj zaštiti za sve građane.

„Komitet medjutim izražava zabrinutost zbog činjenice da je kvalitet zdravstvenih usluga koje se pružaju građanima generalno loš, posebno u ruralnim oblastima, i zbog činjenice da se pripadnici ugroženih grupa suočavaju sa raznim teškoćama

⁹ Zaključni komentari 50. i 51. Komiteta za prava deteta, u publikaciji Neostvarivanje prava deteta u Srbiji, Centar za prava deteta, <http://www.cpd.org.yu/izvestaji.html>

kada je reč o pristupu uslugama zdravstvene zaštite.

Komiteta dalje izražava zabrinutost zbog velikog broja građana koji nisu pokriveni obaveznim zdravstvenim osiguranjem i zbog neobučenosti i neopremljenosti raspoloživog medicinskog osoblja za adekvatan rad sa decom sa posebnim potrebama.

Komiteta dalje izražava zabrinutost zbog činjenice da je stopa smrtnosti novorodjenčadi, iako postoje poboljšanja, i dalje ostala visoka, posebno među nacionalnim manjinama kao što je romska nacionalna manjina, i zbog nedovoljnog broja „Bolnica – prijatelja beba” sa specijalnim pogodnostima i paketima za bebe.“

„Komitet daje preporuke Državi ugovornici da preduzme sledeće korake:

- Učini sve što je potrebno kako bi obezbedila svoj deci pristup besplatnoj odnosno neprofitnoj zdravstvenoj zaštiti, sa posebnim naglaskom na decu koja pripadaju ugroženim grupama;
- Raspodeli odgovarajuća finansijska sredstva za sektor zdravstva, izradi i sprovede sveobuhvatne i detaljne politike za unapredjenje zdravstvenog položaja dece;
- Nastavi sa merama za smanjenje stope smrtnosti novorodjenčadi i dece do 5 godina starosti, između ostalog i time što će zagwarantovati ravnopravan pristup kvalitetnim prenatalnim i postnatalnim medicinskim uslugama i ustanovama;
- Ojača napore za poboljšanje nutricionistickog položaja dece, sa posebnim naglaskom na decu koja pripadaju ugroženim grupama, kroz edukaciju i promovisanje zdravog načina ishrane;
- Olakša i omogući širi pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti majkama i deci u svim delovima zemlje;
- Nastavi sa ojačavanjem onih preventivnih mera koje su ključne za zdrav razvoj deteta, posebno omogućavanjem šireg pristupa bolnicama koje su dobile oznaku „Bolnica – prijatelj beba” gde se novorodjenčad ne razdvaja od majki nakon rođenja.“

Obrazovanje

„Svako ima pravo na obrazovanje.

Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno, a srednje obrazovanje je besplatno.“¹⁰

Pravo na obrazovanje je jedno od najosnovnijih ljudskih prava. Garantovano je mnogim međunarodnim dokumentima, kao i domaćim zakonodavstvom većine

¹⁰ Ustav Republike Srbije, član 71. stavovi 1 i 2. (Sl.glasnik br. 83/06)

zemalja. Oblast osnovnog obrazovanja u Srbiji je regulisana sistemskim zakonom - Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja¹¹ i posebnim zakonom - Zakon o osnovnoj školi¹².

Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja u članu 2. stav 5. propisuje da se sistemom obrazovanja i vaspitanja, između ostalog, obezbeđuje i jednaka mogućnost za obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju.

Međutim, činjenica je da deca sa smetnjama u razvoju u Srbiji nemaju jednake mogućnosti za obrazovanje kao ostala deca, kao i da je najveći broj dece sa smetnjama u razvoju van vaspitno-obrazovnog sistema.

Krajem godine je delegacija Srbije na sednici UNESCO predstavila nacionalni izveštaj Republike Srbije „Inkluzija – put razvoja“. Ono što je evidentno je da su pozitivni primeri iz prakse inkluzivnog obrazovanja većinom oni programi i pilot projekti koje su realizovale organizacije civilnog društva. Jedan od takvih programa je i „Inkluzivno obrazovanje – od prakse ka politici“ nastao uz podršku Fonda za otvoreno društvo.

U Biltenu br.16. Strategije za smanjenje siromaštva¹³ objavljena je vest da je Servis za podršku inkluzivnom obrazovanju u periodu od 01. septembra 2007.godine do 30. juna 2008.godine „pomogao da se 91 dete sa smetnjama u razvoju upiše u redovne škole i vrtiće“. Na prvi pogled se čini da je ovo dobra vest, ali ako analiziramo malo dublje ovaj tekst, dolazimo do podataka da je u Servis uključeno 30 stručnjaka/kinja i praktičara/ki iz 10 gradova u Srbiji – Beograd, Pančevo, Zaječar, Kikinda, Kragujevac, Vranje, Niš, Novi Sad, Užice i Prijepolje. Nesumnjivo je da je Servis za podršku inkluzivnom obrazovanju, odigrao značajnu ulogu u životima mnoge dece i porodica kojima je bila potrebna podrška za upis u redovne škole i vrtiće.

Bez obzira na pozitivne primere iz prakse, obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju je i dalje u velikoj meri otežano, porodice i škole nailaze na mnoge probleme. Iako je pravo na obrazovanje garantovano svakom detetu i dalje ostaje pitanje – zašto je najveći broj dece sa smetnjama u razvoju u Srbiji van bilo kakvog vaspitno-obrazovnog procesa? Deo odgovora na ovo pitanje je u neusaglašenoj pravnoj regulativi. Naime, iako sistemski zakon propisuje jednaku mogućnost za obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju, Zakon o osnovnoj školi sadrži poseban deo koji se odnosi na obrazovanje i vaspitanje ove grupe dece¹⁴. Članom 83. ovog zakona je propisano da „dete ometeno u razvoju stiće osnovno obrazovanje i vaspitanje u skladu sa ovim zakonom i upisuje se u školu na osnovu rešenja kojim se utvrđuje vrsta i stepen ometenosti u razvoju“. Nadalje, član 85. stav 2. kaže da se „rešenjem kojim se utvrđuje vrsta i stepen ometenosti u razvoju, utvrđuje zdravstvena sposobnost deteta za sticanje osnovnog vaspitanja i obrazovanja i određuje se vrsta škole koju će dete upisati“, dok je stavom 7. istog člana propisano da je „roditelj dužan da upiše dete u školu određenu konačnim rešenjem o razvrstavanju“.

¹¹ Sl.glasnik RS br. 62/2003, 64/2003, 58/04, 62/04

¹² Službeni glasnik RS br. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/2002, 62/2003, 101/2005

¹³ Bilten SSS, broj 16. (oktobar 2008), <http://www.prsp.sr.gov.yu/dokumenta.jsp>

¹⁴ deo VII – Obrazovanje i vaspitanje učenika ometenih u razvoju

Čitajući ove odredbe, ostaje nejasno zašto je potrebno utvrditi zdravstvenu sposobnost deteta u cilju sticanja osnovnog vaspitanja i obrazovanja, kao i kako zdravstveno stanje utiče na vrstu škole koje će dete pohađati. Takođe, domaće zakonodavstvo ne poznaje termin „inkluzivno obrazovanje“ što je veoma važno za planiranje i sprovođenje kvalitetnog obrazovanja za svu decu. Kada zakoni govore o obrazovanju dece sa smetnjama u razvoju najčešće se definiše obrazovanje u specijalnim školama¹⁵, što je u osnovi segregacija.

Komisija koja donosi ova rešenja je Komisija za pregled dece ometene u razvoju. Ona funkcioniše po Odluci o kriterijumima za razvrstavanje dece ometene u razvoju i načinu rada komisija za pregled dece ometene u razvoju, koja je doneta na osnovu člana 21. Zakona o vaspitanju i obrazovanju dece i omladine ometene u razvoju¹⁶. Međutim, donošenjem Zakona o osnovnoj školi, Zakon o vaspitanju i obrazovanju dece i omladine ometene u razvoju je prestao da važi¹⁷.

Zakon o osnovnoj školi nadalje propisuje da će se „podzakonska akta kojima se uređuje razvrstavanje dece i omladine ometene u razvoju primenjivati do donošenja odgovarajućih propisa“¹⁸.

U vreme pisanja ovog izveštaja, dakle 16 godina posle donošenja Zakona o osnovnoj školi, podzakonska akta koja se odnose na decu i omladinu sa smetnjama u razvoju još uvek nisu doneta, te su na snazi navedene odredbe.

Pre nego što na primerima iz prakse Inicijative za inkluziju VelikiMali pokažemo kako ove zastarele i neusaglašene odredbe domaćeg zakonodavstva utiču na (ne)ostvarivanje prava na obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju, smatramo da je važno da predstavimo koncept inkluzivnog obrazovanja. Termin „inkluzija“ se vrlo često čuje u poslednje vreme, u najrazličitijim kontekstima. Sama po sebi reč znači „uključivanje“ i koristi se, u širem smislu, na procese demokratizacije društva i prepoznavanje grupa koje su marginalizovane i kojima je potrebna društvena podrška da bi se „uključile“ u život zajednice. U užem smislu, ovaj termin se odnosi na promene u obrazovanju, koji je ušao u upotrebu sa pojavom koncepta „kvalitetnog obrazovanja za sve“¹⁹. Inkluzivno obrazovanje se odnosi na mogućnost škole da obezbedi kvalitetno obrazovanje svoj deci, bez obzira na njihove različitosti. Inkluzivni pokret je nastao u svetu još sredinom prošlog veka, posle donošenja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima 1948. godine koja predstavlja prvi međunarodni dokument u kojem je garantovano pravo na obrazovanje. Ovaj pokret se širio u svetu, a pravu ekspanziju je dostigao donošenjem Konvencije o pravima deteta 1989. godine, kao i nizom međunarodnih dokumenata koji se odnose na inkluzivno obrazovanje: Svetska deklaracija o obrazovanju za sve (Jomtien Declaration) iz 1990. godine, Standardna pravila UN o ujednačavanju mogućnosti za osobe sa invaliditetom,

¹⁵ Zakonodavac je naziv „specijalne škole“ promenio u „škole za obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju“. Međutim, sam način rada i pristup učenicima/cama nisu promenjeni.

¹⁶ Službeni glasnik SRS br.43/84

¹⁷ Član 155. Zakona o osnovnoj školi

¹⁸ Član 153. stav 2. Zakona o osnovnoj školi

¹⁹ http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=47044&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Pravilo br.6 iz 1993. godine, Deklaracija iz Salamanke sa Akcionim planom za posebne potrebe u obrazovanju iz 1994. godine, Svetski obrazovni forum sa Akcionim planom, Dakar iz 2000. godine i mnogi drugi dokumenti.²⁰ Inkluzija se definiše kao proces prepoznavanja i odgovaranja na različite potrebe učenika/ca kroz povećavanje učešća u učenju, kulturnom životu i životu zajednice, kao i kroz smanjivanje isključivanja u/iz obrazovanja. Ovaj proces obuhvata promene i usaglašavanje sadržaja, pristupa, struktura i strategija u obrazovanju, podrazumevajući da sva deca školskog uzrasta treba da idu u redovnu školu, kao i da je odgovornost regularnog obrazovnog sistema da obrazuje svu decu.²¹ Škola treba da bude otvorena za sve učenike/ce, uz poseban fokus na decu sa smetnjama u razvoju i decu iz marginalizovanih grupa, sva deca treba da budu deo školske zajednice bez obzira na njihove snage i/ili slabosti u pojedinim oblastima, prava svakog deteta moraju da budu uvažena i poštovana, a na državama je da obezbede jednake uslove za svu decu da se obrazuju.

Inkluzija je:

- uvažavanje različitosti
- dobrobit za sve učenike – za decu iz marginalizovanih grupa i za ostalu decu
- omogućavanje jednakog pristupa obrazovanju svoj deci ili donošenje odgovarajućih propisa za određene kategorije dece, bez njihovog isključivanja iz redovnog sistema²²

Inkluzija nije:

- reforma sistema specijalnog obrazovanja, već reforma formalnog i neformalnog sistema obrazovanja
- odgovaranje samo na različitost, već poboljšanje kvaliteta obrazovanja za sve učenike/ce
- postojanje specijalnih škola, nego obezbedjivanje dodatne podrške postojećem školskom sistemu
- zadovoljavanje potreba samo dece sa smetnjama u razvoju
- zadovoljavanje potreba jednog deteta na štetu drugog deteta²³

Model inkluzivnog obrazovanja donosi višestruku dobrobit svakoj zajednici, omogućuje prisustvo, učešće i postignuća svakog člana/ce, njime se uklanjaju barijere i smanjuje diskriminacija.

A sada ćemo navesti nekoliko primera iz prakse Inicijative za inkluziju VelikiMali, koji ilustruju teškoće u realizaciji prava na obrazovanje dece sa teškoćama u razvoju.

Dečak U.M.

²⁰ Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All, http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=49457&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Ibid.

U.M. iz opštine Indjija je završio predškolsko obrazovanje u redovnoj vrtičkoj grupi. Kada su roditelji hteli da ga upišu u osnovnu školu, kao jedan od uslova se postavilo pitanje kategorizacije, odnosno, osnovna škola je tražila rešenje Komisije za pregled dece ometene u razvoju. Roditelji su odveli U. na Komisiju i početkom avgusta 2008. godine porodica M. je primila rešenje Odeljenja za društvene delatnosti kojim je njihov sin U. kategorisan kao višestruko ometen i upućen na osnovno obrazovanje u lokalnu specijalnu školu. Roditelji su se obratili organizacijama civilnog društva za pomoć, i početkom septembra je upućeno pismo Opštinskom veću opštine Indjija koje je potpisalo 32 nevladine organizacije. Ovim pismom organizacije koje se inače bave zaštitom dece i osoba sa invaliditetom, kao i zaštitom i promocijom ljudskih prava su se obratile lokalnim vlastima ukazujući na diskriminaciju U.M. i njegove porodice u ostvarivanju prava na obrazovanje, na kršenje odredaba domaćeg i međunarodnog zakonodavstva, kao i na nepoštovanje principa najboljeg interesa deteta. I roditelji i škola su se po ovom pitanju obratili Ministarstvu prosvete. Pored ove akcije organizacija civilnog društva, roditelji su i uložili žalbu na ovo rešenje Opštinskom veću, sa predlogom da se izmeni ili ukine, te da se U. omogući školovanje pod jednakim uslovima kao i ostaloj deci. Krajem septembra je doneto drugostepeno rešenje kojim je poništeno prvobitno rešenje i U. je upućen na školovanje u redovnu školu.

Dečak J.S

Osmogodišnji J.S. iz opštine Kula je 2007. godine upisan u prvi razred redovne osnovne škole. Prethodno je J. išao na Komisiju za pregled dece ometene u razvoju, i po rešenju Komisije je upisan u redovnu školu. Učiteljica je prihvatila dečaka, individualizovala program obrazovanja i uspešno sarađivala sa roditeljima. Uspostavio je dobar odnos sa drugarima iz odeljenja. Ipak, i pored rešenja Komisije, već na početku školske godine stručna služba škole je roditeljima iznela stav da J. ne treba da pohađa redovnu školu, uz obrazloženje da škola još uvek nije spremna za inkluziju, kao i da zakonom to nije jasno definisano, odnosno da je inkluzivno obrazovanje u Srbiji još uvek pitanje „dobre volje“ škole. Po ovom pitanju i škola i roditelji su se obratili Ministarstvu prosvete, koje je školi savetovalo da dečak nastavi obrazovanje u redovnoj nastavi uz prilagođen sadržaj i metode rada. Za dečaka je izrađen individualni obrazovni plan uz pomoć stručnjaka/kinja iz specijalne škole, ali roditelji nisu pozvani da učestvuju u izradi IOP. Međutim, i pored ovih saznanja, stručna služba škole analizira i negativno ocenjuje njegov uspeh na kraju školske godine (2007/08). Od roditelja je traženo da potpišu individualni obrazovni program, u čijoj izradi nisu učestvovali niti su konsultovani, i gde na kraju stoji napomena „ukoliko dete ne savlada dati program upućuje se na razvrstavanje ili kategorizaciju nadležne komisije u Kuli“. Roditelji su odbili da potpišu ovaj individualni obrazovni program. Tražili su od škole da naprave individualni plan u skladu sa J. potrebama, a ne da ga procenjuju u odnosu na plan koji nije po njegovoj meri. Po pitanju daljeg obrazovanja dečaka i škola i roditelji su se obratili pismom ministru prosvete. Juna 2008. godine je iz Ministarstva stigao pozitivan odgovor

u vezi nastavka redovnog školovanja J.S. i savetovalo da škola prilagodi sadržaj i metode rada. Iako je pozitivan odgovor stigao, na kraju prvog tromesečja nove školske godine (2008/09) škola je opet porodicu savetovala da dečaka upišu u specijalnu školu. Roditelji nisu pristali, pa je J. upisan u drugi razred redovne škole. Međutim, pristup u radu nije promenjen, odnosno bilo je mnogo teškoća da se sa J. radi po individualizovanom a ne po redovnom programu za drugi razred. Kada su roditelji podsetili školu na pismo Ministarstva prosvete u kojem je data podrška inkluzivnom/redovnom obrazovanju, u školi su ih obavestili da će zatražiti mišljenje ponovo, jer preporuka Ministarstva (po navodima pedagoškinje škole) važi samo godinu dana. Na kraju prvog tromesečja je J. ocenjen sa tri nedovoljne ocene uz obrazloženje da nije savladao redovan program. Roditelji su tada odlučili da se obrate Prosvetnom inspektoratu. Tada su saznali da mu se škola već obratila telefonom, upravo zbog slučaja njihovog sina. Usledio je sastanak inspektora prvo sa nadležnima u školi, pa onda i sa roditeljima. Osim pisma inspektoratu, roditelji su uputili pismo slične sadržine direktorki škole i školskom odboru. Prosvetni inspektor je posredovao u razrešavanju ovog problema, objasnio je situaciju i nadležnima u opštinskoj upravi i dobio uveravanja da će opština Kula pomoći školi u sprovođenju inkluzivnog obrazovanja. Konačno, pred kraj novembra 2008. godine, inspektor je organizovao sastanak na kojem su prisustvovali roditelji, učiteljica, psihološkinja, pedagoškinja i direktorka škole. Posle višesatnog sastanka, postignut je dogovor da J. nastavi redovno školovanje u da će se u drugom polugodištu izraditi individualni obrazovni program za njega.

Dečak H.P.

U novembru ove godine Inicijativi za inkluziju se obratila porodica P. iz opštine Prijepolje sa molbom za pomoć oko ostvarivanja prava na obrazovanje njihovog sina H. On je devetogodišnjak kod kojeg je razvoj govora tekao nešto sporije zbog čega su se roditelji obratili logopedu iz Doma zdravlja još kad je H. imao četiri godine, ali su bili odbijeni jer on nije „izvršavao naredbe“, odnosno, nije bio u stanju da izgovori to što se od njega tražilo na vežbama. Maja 2003. godine je počeo da ide na logopedске vežbe, a krajem iste godine su ga roditelji upisali u zabavište.

Odmah nakon upisa, logoped iz Doma zdravlja dolazi u zabavište i upoznaje vaspitačice sa njegovim problemom. Od tada ga vaspitačice izdvajaju u posebnu prostoriju, da se tamo sam igra, vozi bicikl... Ta situacija je trajala pola godine, i pošto roditelji nisu naišli na razumevanje i spremnost na saradnju – ispisuju ga juna 2004. godine. Dve godine kasnije H. kreće u predškolsko, u isto zabavište. Ista situacija se ponavlja, od prvog do poslednjeg dana je izolovan i sam sa gomilom igračaka, dok ostala deca rade pripremnu nastavu u skladu sa predškolskim programom. Školske 2007/08. nisu hteli da ga upišu u redovnu školu kojoj pripada, već su roditeljima predložili upis u specijalno odeljenje. Roditelji su to odbili i upisali ga redovno u jednu prigradsku školu, gde su bili lepo primljeni, ali posle toga im je na početku školske godine stavljeno do znanja da je H. primljen samo „na probu“, da žele da mu se izvrši kategorizacija, kao i da „ima još škola gde bi mogao da se upiše“. Ipak je završio prvi razred, iako je u

toku školske godine imao manje od 20% nastave, odnosno, pohađao je časove srpskog i matematike nasamo sa učiteljicom, dok ostale predmete nije imao. Pored toga, za sve to vreme imao je redovno časove kod logopeda i časove računara. Mnogo puta u toku školske godine roditeljima bi javili telefonom iz škole da dete ne dovode, jer imaju nekih drugih obaveza. Takve pauze su ponekad trajale i po desetak dana, a kada su na kraju godine roditelji uzeli đlačku knjižicu nije bio upisan ni jedan izostanak sa nastave.

Nezadovoljni kvalitetom i ishodom obrazovanja, roditelji su odlučili da pokušaju ponovo upis u matičnu osnovnu školu. Napisali su molbu da H. ponovo prime u prvi razred, jer su smatrali da nije stekao dovoljno znanja da može da se uključi u drugi razred.

Međutim, pred sam polazak u školu, roditelji su obavešteni da ne može da se upiše ponovo u prvi razred jer u njegovoj đlačkoj knjižici piše da je on sve savladao i da je spreman za dalje obrazovanje. Tako je H. upisan u drugi razred, uključen je u odeljenje i ide na nastavu sa ostalom decom. Prva dva meseca su prošla u dobroj atmosferi, čak je i majci dozvoljeno da sedi u odeljenju kako bi mu pomogla da se što bolje uklopi i navikne na novu sredinu. Posle dva meseca, iz roditeljima neobjašnjivih razloga, situacija počinje ozbiljno da se pogoršava, škola je odlučila da majka ne dolazi više na nastavu, učiteljica utiče na ostale vršnjake da se druže sa njim, a na časovima srpskog jezika dobijaju od učiteljice kao zadatak da pišu rečenice tipa „H. ne zna da čita“. Na časovima mu se ne posvećuje pažnja uopšte, čak mu se ne dozvoljava da radi fizičko sa ostalom decom. Roditelji se protive ovakvom tretmanu, ali im prvo na Savetu roditelja predlažu da ga prebace u specijalno odeljenje, a posle njihovog odbijanja, direktor predlaže da ga potpuno ispišu iz škole. Škola je podnela zahtev za kategorizaciju, koja još uvek nije urađena jer roditelji pokušavaju da obezbede ostvarivanje prava na obrazovanje svom sinu, bez diskriminacije. Na inicijativu organizacije VelikiMali, decembra 2008. godine Koalicija nevladinih organizacija je uputila pismo podrške porodici P, koje je upućeno i školi, lokalnim vlastima, školskoj upravi i Ministarstvu prosvete Republike Srbije. Ministarstvo je i ovog puta dalo pozitivne preporuke u vezi sa nastavkom redovnog obrazovanja i predložilo da se za uvede asistent u nastavi koji bi delom finansirala opština, a delom Ministarstvo.

Devojčica I.G.

I.G. iz opštine Opovo je pohađala integrativni vrtić u Pančevu, a zatim je bila uključena u redovnu vrtićku grupu prvo uz asistenta a kasnije samostalno. Redovnu predškolsku vrtićku grupu pohađala je dve godine. U matičnoj redovnoj školi u mestu stanovanja upućena je u specijalnu školu u Pančevu i na ponovnu procenu Komisije za pregled dece ometene u razvoju. U komunikaciji sa Inicijativom za inkluziju VelikiMali roditelji su se odlučili za obrazovanje u mestu gde porodica živi. Početkom juna 2008. godine je organizovan sastanak sa direktorkom, pedagoškinjom, psihološkinjom, učiteljicom iz specijalnog odeljenja, učiteljicom iz redovnog odeljenja i stručnjakinjama Inicijative za inkluziju VelikiMali na kojem je pokušano da se iznadje rešenje za njeno redovno

školovanje. Iako je sastanak ulivao nadu, na kraju je direktorka ipak procenila da je nemoguće pružiti joj potrebnu podršku. Na početku školske godine I. je uključena u specijalno odeljenje redovne škole, ali su roditelji obavešteni da mora da ide na ponovnu kategorizaciju jer je na prethodnom pregledu komisije kategorisana kao „umereno ometena“, a specijalno odeljenje u redovnoj školi je registrovano samo za decu sa dijagnozom lake mentalne ometenosti. Posle toga je škola uputila zahtev Komisiji za pregled dece ometene u razvoju, na koju je I. otišla. Kako su roditelji tada obavešteni „pravi“ upis u specijalno odeljenje je moguć tek posle rešenja ove Komisije. Na Komisiji su potvrdili da se devojčica razvrstava u kategoriju dece sa umerenom mentalnom ometenošću. Takođe su naveli da od škole zavisi da li hoće da je zadrže sa tom dijagnozom u specijalnom odeljenju i da može da bude problema ako dodje inspekcija. S druge strane, ako joj promene dijagnozu u kategoriju lake ometenosti u mentalnom razvoju izgubiće pravo na naknadu za tuđu negu i pomoć i pravo na uvećani dečiji dodatak. Majka kaže da je bila jako iznenadjena ovakvim stavom, da je mislila da njena ćerka dobija materijalnu pomoć koja joj je potrebna da bi se osposobila za budući život i da ne razume kako je to povezano. Takođe joj je bilo žao što lekari/ke na Komisiji nisu videli I. sveske i radne sveske koje je radila u predškolskom. U međuvremenu (pre dobijanja rešenja Komisije), roditelji su obavešteni da I. više ne može da pohađa specijalno odeljenje, da tamo nemaju uslova da rade sa njom, jer već imaju šestoro dece različitog uzrasta. Obavešteni su i da će, ukoliko Komisija uputi I. u specijalnu školu, odnosno u specijalno odeljenje oni onda biti u mogućnosti da naprave dva manja specijalna odeljenja i time omogućiti I. da se uključi.

Polovinom oktobra roditelji su dobili rešenje Odeljenja za opštinske i skupštinske poslove, javnu upravu i društvene delatnosti opštine Opovo kojim je I. upućena u dnevni boravak u Sefkerinu, odnosno, **isključena je čak i iz specijalnog obrazovanja.**

Uz podršku organizacije VelikiMali, roditelji su na ovo rešenje uložili žalbu, ali odluku po žalbi nisu dobili do momenta pisanja ovog izveštaja. U međuvremenu, I. pohađa dnevni boravak pri specijalnom odeljenju i potpuno je isključena iz bilo kog oblika obrazovnog sistema.

Zdravstvo

„Svako ima pravo na zaštitu svog fizičkog i psihičkog zdravlja.“²⁴

Pre dve godine smo u izveštaju o diskriminaciji u Srbiji pisali o mladiću Ž.R. koji sa majkom živi u Pančevu. Osim što sada ima 23 godine, njegova situacija se nije bitno izmenila. Mladić ima ozbiljnih teškoća u funkcionisanju i ima epilepsiju, ali i dalje nije dobio zvaničnu dijagnozu, već samo opis stanja. Nemanje dijagnoze je dovelo do toga da Ž.R. nije član nijednog udruženja osoba sa hendikepom, a porodica ima velikih teškoća da ostvari svoja prava s obzirom da po prevladavajućem medicinskom modelu u Srbiji realizacija prava zavisi od postojanja dijagnoze a ne od potreba jedne osobe. Najveći problem sa kojim se

²⁴ Ustav Republike Srbije, član 68. stav 1. (Sl.glasnik br. 83/06)

porodica R. trenutno suočava je nedostatak finansijskih sredstava za terapiju koja je Ž. potrebna da bi ostao u životu. Ukupna primanja su im 32.000,00 dinara (dodatak za tuđu negu i pomoć, penzija koju Ž. prima od oca koji je preminuo kada je Ž. bio još beba i majčina naknada zarade, koja je na bolovanju već 16 meseci od kada joj je dijagnostikovao karcinom). Od raspada Jugoslavije majka je primorana da kupuje lekove koji su Ž. potrebni, jer se ne proizvode u Srbiji. Do avgusta prošle godine je ove troškove uspevala da povremeno refundira preko Republičkog Fonda za zdravstveno osiguranje, filijala Pančevo, uz velike teškoće ponekad, ali to više ne uspeva. Trenutno je za Ž. lekove potrebno 33.000,00 dinara mesečno. Lekovi su prepisani od strane konzilijuma lekara sa VMA, majka ih nabavlja iz inostranstva i kada se obratila prvostepenoj komisiji Republičkog Fonda za zdravstveno osiguranje u Pančevu, zahtev joj je odbijen uz obrazloženje da zdravstvena ustanova tercijarnog nivoa ima pravo da prepíše lekove koji se ne nalaze na Listi lekova, ali da je u obavezi da te lekove nabavi za pacijenta/kinju. Na ovo je uložena prigovor drugostepenoj komisiji, ali je i prigovor odbijen iz istog razloga. Nakon toga je majka dobila pisani dokument sa VMA (zdravstvena ustanova tercijarnog nivoa) da su njenom sinu neophodni ti lekovi da bi ostao u životu, ali da u toj ustanovi nisu u mogućnosti da lekove nabave. Usledio je još jedan zahtev za refundaciju troškova prvostepenoj lekarskoj komisiji, pa je zahtev još jednom odbijen, pa prigovor drugostepenoj lekarskoj komisiji na koji još uvek nije stigao odgovor u vreme pisanja ovog izveštaja. Ukoliko zahtev ponovo bude odbijen, majka će biti primorana da podnese tužbu sudu, a u međuvremenu će morati i dalje da se snalazi kako da obezbedi dodatna sredstva za lekove, kao i za minimum egzistencije koji im je potreban da prežive. Ovo je samo jedan od mnogobrojnih problema sa kojima se porodica R. susreće svakodnevno. Pored nedostatka novca, problemi porodice R. su i isključenost iz obrazovanja, nepostojanje sistema socijalne podrške koji bi bio adekvatan za ovog mladića, kao i potpuno nepostojanje servisa koji bi podržali u lokalnoj zajednici mlade sa funkcionalnim smetnjama.

(De)institucionalizacija/Pravo na život u porodici

Kada je u pitanju položaj dece i osoba sa invaliditetom u ustanovama socijalne zaštite za dugotrajan smeštaj, kraj 2007. godine i 2008. godinu je obeležio izveštaj „Mučenje kao lečenje – segregacija i zloupotreba dece i odraslih sa posebnim potrebama u Srbiji“²⁵, koji je izradila organizacija Mental Disability Rights International (MDRI) i objavila javnosti u Srbiji na konferenciji za štampu održanoj 14. novembra 2007. godine, o čemu je već pisano u prošlogodišnjem izveštaju Koalicije protiv diskriminacije. U toku ove godine veća medijska pražnja je posvećena raspravama o realizaciji prava i diskriminaciji nad decom i osobama sa invaliditetom koji su smešteni u ustanove socijalne zaštite. Iako je veoma važno bilo otvaranje teme o kojoj se uglavnom ćutalo, utiska smo da je potrebno posvetiti još više pažnje osnovnom problemu - pravu na život u porodici/zajedici

²⁵ Izveštaj na srpskom i engleskom jeziku, fotografije i film su dostupni na website-u www.mdri.org, a izveštaj na srpskom je dostupan i website-u www.velikimali.org

s jedne strane, kao i o jako lošem položaju i kršenju prava dece i odraslih sa invaliditetom u ovakvim ustanovama, s druge strane.

Pozivajući se na reformu sistema socijalne zaštite i ključne nacionalne dokumente²⁶ - Strategiju za smanjenje siromaštva, Nacionalni plan akcije za decu i Strategiju razvoja socijalne zaštite – kojima se definišu osnovni principi i pravci razvoja u oblasti socijalne zaštite, doneta je²⁷ Odluka o mreži ustanova socijalne zaštite, koja je stupila na snagu 20. maja 2008.godine.

Na inicijativu organizacije Mental Disability Rights International, grupa od 26 organizacija civilnog društva, u okviru koje su i Inicijativa za inkluziju VelikiMali i članice Koalicije protiv diskriminacije, uputila je pismo Ministarstvu rada i socijalne politike, Sektoru za brigu o porodici i socijalnu zaštitu sa nedoumicama u vezi pomenute odluke i dodatnim pojašnjenjima u vezi sledećih odredbi:

1. U tački 6. Odluke navodi se: „*Ustanove socijalne zaštite za smeštaj dece i omladine ometene u razvoju, duševno obolelih lica, odraslih invalidnih lica i mentalno nedovoljno razvijenih odraslih lica dužne su da, u roku od tri godine od dana stupanja na snagu ove odluke, usklade broj i strukturu zaposlenih i broj i strukturu korisnika sa kapacitetima utvrđenim ovom odlukom*”.

Poznata činjenica da je u najvećem broju ustanova smešteno više korisnika/ca nego što kapaciteti dozvoljavaju. Međutim, ova odluka takođe znači da se kapacitet ustanova za smeštaj dece i osoba sa invaliditetom – te samim tim i broj korisnika na smeštaju – neće smanjivati već samo usklađivati sa propisanom. Nije najjasnije na koji način ova odluka olakšava i podržava deinstitucionalizaciju i transformaciju ustanova socijalne zaštite.

2. Iako se navodi da je kapacitet ustanova određen „u skladu sa već postignutim rezultatima reforme sistema socijalne zaštite, realnim potrebama i opredeljenjem za primenu manje restriktivnih mera zaštite, koji se ogledaju pored ostalog, u znatnom smanjenju broja korisnika u ustanovama za decu“, primetili smo da kapacitet u Ustanovama socijalne zaštite za smeštaj dece i omladine ometene u razvoju prema podacima u tabeli **nije smanjen u odnosu na aktuelno stanje**. Naravno, izražavamo zabrinutost ukoliko je planirano da on ostane nepromenjen u naredne tri godine.

3. Na osnovu tabelarnog prikaza priloženog uz Odluku, u Domu za smeštaj odraslih lica u Kulini trebalo bi da dođe do značajnog smanjenja kapaciteta (sa 560 na 300 korisnika).

Međutim, Odluka ne navodi na koji način će se ispoštovati ovo drastično smanjenje kapaciteta i koju grupu korisnika/ca će ono obuhvatiti, odnosno da li se odnosi samo na decu ili i na odrasle korisnike. Ukoliko se ovo smanjenje

²⁶ Ministarstvo rada i socijalne politike, Obaveštenje ustanovama socijalne zaštite, http://www.minrzs.gov.rs/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=545&Itemid=197

²⁷ Službeni glasnik RS br. 51/2008

odnosi na decu, ostaje pitanje da li će deca i mladi koji se trenutno nalaze na smeštaju zajedno sa odraslim osobama u drugim institucijama biti od njih razdvojeni. Takođe, ostaje nejasno gde će korisnici/ce izmešteni iz ustanove biti smešteni – u lokalnoj zajednici ili u nekoj drugoj instituciji.

4. Sa druge strane, zabrinjava činjenica da u ostalim ustanovama za odrasla lica ometena u mentalnom razvoju, kao i ustanovama za duševno obolela lica, neće doći do značajnijeg smanjenja kapaciteta, naročito kada su u pitanju ustanove veoma velikog kapaciteta poput Zavoda za smeštaj odraslih lica „Male pčelice“, gde na osnovu poređenja podataka iz poslednjeg izveštaja Ministarstva i onih prikazanih u tabeli uopšte neće doći do smanjenja kapaciteta.

To nas navodi na zaključak da odrasla lica sa intelektualnim teškoćama i duševno obolela lica neće biti obuhvaćena procesom deinstitutionalizacije.

5. U skladu sa tačkom 7. Odluke, u Obaveštenju se navodi: „Vlada, odnosno nadležni organ autonomne pokrajine, doneće akt o osnivanju novih ustanova socijalne zaštite za smeštaj korisnika, u skladu sa Odlukom, do kraja 2008. godine, sa početkom rada tih ustanova od 01.01.2009. godine, pri tome imajući u vidu zakonske mogućnosti obezbeđivanja sredstava u budžetu Republike za osnivanje i početak rada novo-osnovanih ustanova“.

Na žalost, najavljeni akt o osnivanju novih ustanova otvara mogućnost za povećanje broja korisnika na institucionalnom smeštaju i ne vidimo na koji način takav akt podržava proces deinstitutionalizacije.

Koalicija organizacija civilnog društva na ovo pismo, koje je upućeno Ministarstvu rada i socijalne politike RS u septembru 2008. godine, još uvek nije dobila odgovor.

Mediji

„Zajemčena je zaštita podataka o ličnosti.“²⁸

Iako Inicijativa za inkluziju VelikiMali nije tokom 2008. godine radila na temeljnom praćenju medija, iz prikupljenih novinskih članaka i priloga prepoznajemo da se sve više izveštava o problemima i temama vezanim za decu i osobe sa invaliditetom. Međutim, način izveštavanja i odabir tema je i dalje veoma stereotipan, često neadekvatan i diskriminativan.

Izdvajamo jedan slučaj koji je u novembru 2008. godine potresao Srbiju i koji predstavlja jasno kršenje prava deteta. U novembru je u medijima objavljena vest da je petnaestogodišnja devojčica A.M, nakon zlostavljanja od strane oca i bekstva od kuće, pronađena u Beogradu i smeštena u prihvatilište. Devojčica je bivša korisnica jednog doma za dugotrajan smeštaj, a njen lik i ime su od ranije poznati javnosti zbog medijske kampanje za sakupljanje sredstava za renoviranje

²⁸ Ustav Republike Srbije, član 42. stav 1. (Sl.glasnik br. 83/06)

doma. Još tada je identitet devojčice zloupotrebljen i to u svrhu sakupljanja novca a u samom reklamnom spotu stavljena je u ponižavajući i nepovoljan položaj. Devojkicu su nakon kampanje roditelji odveli kući gde je godinama trpela zlostavljanje, a osobe zadužene za ovu porodicu zaposlene u Centre za socijalni rad Savski venac nisu ni prepoznale zlostavljanje niti su pokrenule bilo kakav postupak. Štaviše, u nekoliko izvora se navodi da su socijalni radnici od 2006. do 2008. godine samo nekoliko puta obilazili porodicu. Nakon što je devojkica pobjegla od kuće i njena priča postala javna, ocu je određen jednomesečni pritvor i pokrenuta je istraga zbog sumnje da je počinio krivično delo silovanja i zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica. Povodom ovog događaja izazvana je velika medijska bura koja je obilovala senzacionalizmom i kršenjem zaštite identiteta maloletne devojčice. Ne samo da je otkriven identitet maloletne devojčice, već je objavljena i njena fotografija, a od ostalih podataka saznali smo: ime oca, majke, koliko ima braće i sestara, gde živi, kako izgleda kuća (u nekoliko listova objavljena je i fotografija), gde je pronađena, gde je smeštena (pun naziv i adresa prihvatilišta), kakvi su nalazi ginekološkog pregleda (vrsta povreda, izjave o sumnjama u povrede, starost povreda itd). Takođe, mnogo se spekulisalo i sa tvrdnjama da devojkica ne govori istinu a navođene su reči roditelja kao i portparolke Centra za socijalni rad. Jedan od najučestalijih razloga za sumnju u devojkicine reči je činjenica da ima smetnje u razvoju. U listu „Alo“, od 21.11.2008. godine, Snežana Jovanović, sestra u Domu za decu ometenu u razvoju „Kulina“, priseća se perioda provedenih čuvajući A. Ona kaže da je bila iznenađena kada je čula da je devojkica ispričala da ju je otac zlostavljao. „Ona je tada bila mala devojkica. Volela je da bude sama. Nije mnogo kontaktirala sa nama. Uglavnom se krila ispod stola, sedela u nekom uglu. Iskreno, malo mi je nelogična priča da ju je otac zlostavljao. Malo mi je neverovatno, imajući u vidu da su to deca koja vole da maštaju”.

Ova priča pokazala je zaista nizak nivo profesionalizma i kod stručne javnosti i kod medija.

Nezavisno udruženje novinara Srbije je 20. novembra 2008. godine uputilo oštru kritiku dnevnom listu „Alo“ i televiziji B92 zbog grubog kršenja novinarske etike objavljivanjem materijala o zlostavljanju devojčice A.M. U saopštenju NUNS-a je navedeno da je osim objavljivanja fotografije sa markiranim očima na naslovnoj strani, list Alo 20. novembra, u naslovu i pratećem tekstu istakao da je devojkica bila zaštitno lice kampanje za brigu o štíćenicima Doma Kulina, čime je otkriven identitet žrtve. „Nažalost, i TV B92 je u jučerašnjim informativnim emisijama ponovio istu grešku, naveo je NUNS. Alo i B92 „prekršili su Zakon o javnom informisanju koji propisuje da se „maloletnik ne sme učiniti prepoznatljivim u informaciji koja je podesna da povredi njegovo pravo ili interes“, kao i da javna glasila moraju „posebno voditi računa da sadržaj javnog glasila i način distribucije ne naškode moralnom, intelektualnom, emotivnom ili socijalnom razvoju maloletnika“, naveo je NUNS. Kodeks novinara Srbije propisuje obavezu novinara „da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina“, „tim pre što je u ovom slučaju reč o detetu ometenom u razvoju, a tekst u listu Alo i prilog na B92 pojavili su se baš na Svetski dan deteta, podsetio je NUNS.

